

● DÜNYA'DA YERLEŞMELER

Yerleşme: İnsanların meskenleri ile yaşadığı ve yararlandığı alanların tümüdür.

- İlk insanların yaşadığı dönemlerde insanlar avcılık ve toplayıcılıkla uğraşmış bundan dolayı **mağara** ve **ağaç** kovuklarında yaşamışlardır.

Mağara Yerleşmesi

- **Tarım** keşfedilince insanlar tarım arazilerine yakın olmak için yerleşik hayata geçmişlerdir.

İlk yerleşmelerin kurulduğu alanlar

8 Pratik Bilgi

İlk Yerleşmelerin Ortak Özellikleri

- Elverişli iklim şartlarına sahip olması
- Verimli tarım arazilerinin var olması
- Su kaynaklarının bulunması
- Olumsuz hava koşullarına ve saldırılara karşı korunaklı olması
- Barınak ve alet yapımı için kullanılacak malzemenin bulunması
- Çevrede av hayvanlarının olması
- Çevrede tohum ve meyvenin bol olması
- Ulaşım koşullarının uygun olması

! Dikkat

- Yerleşim yeri seçiminde en önemli faktör **iklimdir**.
- İklimin uygun olduğu yerlerde insanlar su kenarlarına yerleşmeyi tercih etmiştir.
- Önce köyler kurulmuş, sonra köyler büyüyerek şehirlere dönüşmüştür.

Ticaret Şehirleri: Şehirlerin büyümesi ve tarımın gelişmesiyle ihtiyaç fazlası ürünler ortaya çıkmış ve bu ürünlerin takas edilmesi sonucunda **ticaret** şehirleri doğmuştur.

Liman Şehirleri: Ticari faaliyetlerin büyümesi ulaşım yollarının önem kazanmasına neden olmuştur. Bu durum insanların deniz kenarlarında şehir ve limanlar kurmasına yol açmış ve **liman** şehirleri doğmuştur.

İdari Şehirler: Şehirlerin büyümesi yazılı kuralların oluşmasına ve bunları uygulayacak bir grubun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu gruplar zamanla gücü eline geçirince krallıklar doğmuştur ve **idari** şehirler oluşmuştur.

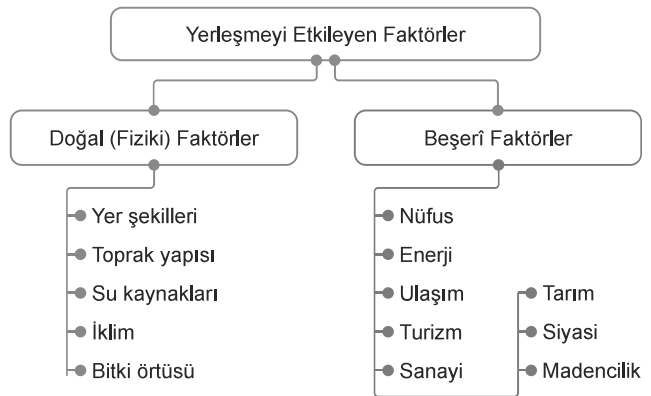
Dini Şehirler: İnsan nüfusunun artması, çeşitli dinî inançların belirli kutsal yerlerde yoğunlaşmasına neden olmuş ve **dini** şehirler ortaya çıkmıştır.

Maden Şehirleri: Madenlerin kullanılmaya başlanmasıyla **maden** şehirleri doğmuştur.

Sanayi Şehirleri: Sanayi devrimiyle beraber şehirler göç almış ve sanayi şehirleri doğmuştur.

Turizm Şehirleri: Sanayi sonucu gelişen üretim, refah seviyesinin artması, iletişimin ve ulaşımın kolaylaşması insanları başka yerleri görmeye itmiş ve **turizm** şehirleri doğmaya başlamıştır.

● YERLEŞMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

● Doğal Faktörler

1. İklim

Yerleşim yeri seçilirken iklim en önemli sınırlayıcı etkidir.

Dünya Üzerinde Yerleşmelerin Az Olduğu Alanlar ve Nedenleri

Çöller: Sıcaklık değerlerinin yüksek olması

Kutuplar: Soğuk iklim koşullarının etkili olması

Ekvator Çevresi: Sıcaklık ve yağışın bol olması

- Örnek olarak Ekvatorial bölgedeki **Amazon** ve **Kongo** Havzaları verilebilir.
- Ekvator'da yerleşim alanı olarak yüksek yerler tercih edilir.

2. Su Kaynakları

- Su kenarlarına yerleşim kurma ilk uygarlıklardan günümüze kadar tercih edilmiştir.
- Bu yerleşim yerlerinin seçiminde suyun hem yaşamsal hem de ekonomik faaliyetlerde kullanılması etkili olmuştur.

3. Yer Şekilleri

Yüksek dağlık alanlarda yerleşmeler sınırlıdır.

- Dünya'da **Kayalık**, **And**, **Alp** ve **Himalaya** Dağları buna örnek gösterilebilir.

Himalaya Dağları

4. Toprak Yapısı

Verimli toprakların olduğu arazilerde yerleşmeler daha yoğundur. Delta ovaları, volkanik araziler buna örnektir.

5. Bitki Örtüsü

Gür ormanlar yerleşme için sınırlı yerlerdir.

- Ekvator'da Amazon ve Kongo Havzaları buna örnek gösterilebilir.

6. Kara ve Denizlerin Dağılışı

Dünya'nın %71'ini denizler oluşturur. Denizlerin varlığı yerleşmeleri sınırlandırır. Kuzey Yarım Küre'de karalar daha fazla yer kapladığı için nüfus daha fazladır.

● Beşerî Faktörler

- Önemli **ulaşım** güzergâhları üzerinde olan yerler, yerleşme açısından uygun yerlerdir.
- Bu tür yerlerde çeşitli **ekonomik** faaliyetlerin gelişmesi, iş imkânlarının artması nedeniyle göçler artmış yerleşme ve nüfus yoğunlaşmıştır.
- **Teknolojinin** ciddi anlamda ilerlemesi ve büyük bir ekonomik pasta oluşturmaması, teknolojinin ön planda olduğu şehirlerin yerleşim yeri açısından tercih edilmesini sağlamıştır.
- **Siyaset** yerleşmelerin büyümesini, güvenliğini ve iari yapısını belirler; siyasi istikrar yerleşmeleri geliştirirken, istikrarsızlık göçlere neden olur.

● YERLEŞME DOKULARI VE TİPLERİ

Yerleşme Dokusu: Bir yerleşim biriminde meskenlerin dağılışı düzenini ifade eder.

- Yerleşmeler yer şekilleri ve su kaynaklarına göre toplu ya da dağınık, yerleşme planına göre çizgisel, dairesel ve kıyı boyu yerleşmeler şeklinde sınıflandırılır.

• Dağınık • Toplu • Çizgisel • Dairesel • Kıyı Boyu

1. Toplu Yerleşmeler

Evlerin birbirine yakın olduğu yerleşme tipidir.

- Orta Asya'da, Orta Avustralya'da ve Orta Anadolu'da görülür.

Toplu

2. Dağınık Yerleşmeler

Evlerin birbirine uzak olduğu yerleşme tipidir.

- Karadeniz'de görülür.

Dağınık

! Dikkat

Yerleşmelerin toplu olmasının nedenleri şunlardır

- Su kaynaklarının sınırlı olması
- Yer şekillerinin düz olması

Yerleşmelerin dağınık olmasının nedenleri

- Su kaynaklarının bol olması
- Yer şekillerinin engebeli olması
- Tarım arazilerinin az olması
- Tarım arazilerinin parçalı olması
- Evlerin tarlaya yakın olması isteği

Dairesel Yerleşmeler

Evlerin ve yapıların okul veya cami gibi bir merkez etrafında halka şeklinde sıralandığı yerleşme tipidir.

Dairesel

- Evler bu merkezin etrafında yer alır.
- Dairesel yerleşmeler genelde düz arazilerde yaygındır.
- Yerleşmeye birkaç farklı yerden giriş vardır.

Kıyı Boyu Yerleşmeleri

Deniz ve göl kıyısı boyunca uzanan yerleşmelerdir.

Kıyı boyu

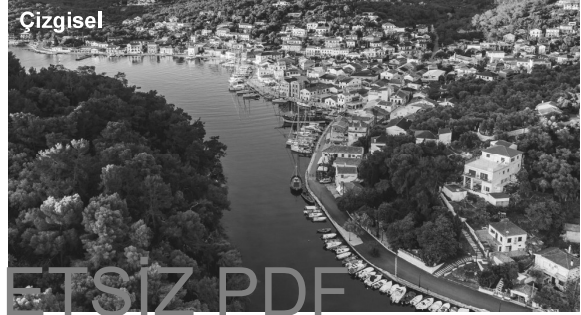

Çizgisel Yerleşmeler

Akarsu **vadileri** ya da **yol** kenarları boyunca uzanış gösteren yerleşmelerdir.

- Birçok yerde bu yerleşmelere rastlamak mümkündür.

Çizgisel

- Özellikle Karadeniz'deki dere kenarlarındaki ilçe yerleşmelerinde görülür.
- Son zamanlarda yaşanan sel felaketlerinin nedenlerinin başında bu yerleşme türü gelir.

Mesken Tipleri

- Meskenlerin yapımında kullanılan malzeme seçiminde iklim, çevredeki malzemeler ve gelir düzeyi etkili olmaktadır.

Ahşap evler: Yağışın fazla olduğu yerlerde görülür. Dünya'da en fazla Ekvatorial ve Muson bölgeleri ile Batı Avrupa'da görülür.

Ahşap

Taş

Taş evler: Taşların yoğun olduğu arazilerde kullanılır, Türkiye'de **iç kesimlerde** volkanik araziler çevresinde ve **Akdeniz** kıyı kuşağında rastlanır.

Kar evleri: Eskimoların sıkıştırılmış kardan yaptığı evlere **igloo** ismi verilir.

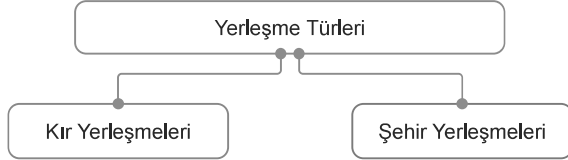
Toprak evler: Toprak ve saman karıştırılarak elde edilen kerpiçten yapılan evlerdir.

- Kurak ve yarı kurak sahalarda, taş ve ağacın olmadığı yerlerde yaygındır.
- Türkiye'nin **iç kesimlerinde** yaygındır. Dünya'da Orta Asya ve Afrika'nın kuzeyi gibi kurak yerlerde gözlenir.

• YERLEŞME TÜRLERİ

Yerleşmelerin Sınıflandırılma Kriterleri

- Nüfus miktarları
- Ekonomik faaliyet türleri
- İdari statüleri
- Çalışan nüfusun sektörel dağılımı

• Kır Yerleşmeleri

- Tarım, hayvancılık, ormancılık ön plandadır.
- Nüfusu **20.000'in altında** olan yerlerdir.
- Gelişmişlik seviyesi düşük yerlerde yoğunur.
- Kapladığı alan dardır.
- Yerleşmelerde taş, toprak, ahşap binalara rastlanır.
- Genelde göç veren yerlerdir.

a. Kasaba (Belde)

- Nüfusu 2.000'den fazla 20.000'den az olan yerleşmelere verilen isimdir.
- Tarım ve hayvancılığın dışında küçük sanayi kolları gelişmeye başlamıştır. Bunlar genelde tarıma dayalı sanayi kollarıdır.

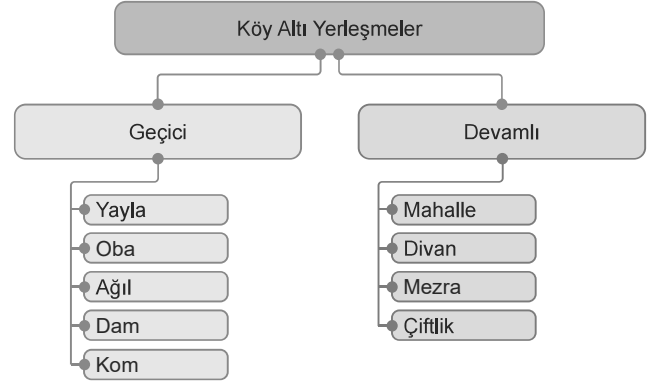
b. Köy Yerleşmeleri

- Nüfusu **2.000'in altında** olan yerleşmelerdir.
- Genel olarak tarım ve hayvancılık faaliyetleri yaygındır.
- Turizm, ormancılık ve balıkçılıkla uğraşan köyler de bulunur.

c. Köy Altı Yerleşmeleri

- Köyden küçük, köy olmanın gerekli şartlarını taşımayan, idari olarak köye bağlı, tek ev ya da birkaç evden oluşan yerleşmelerdir.
- Köy altı yerleşmeleri; yıl boyunca konaklama süresine göre

devamlı veya geçici yerleşmeler şeklinde sınıflandırılır.

! Dikkat

Köy altı yerleşmelerinin ortaya çıkma nedenleri

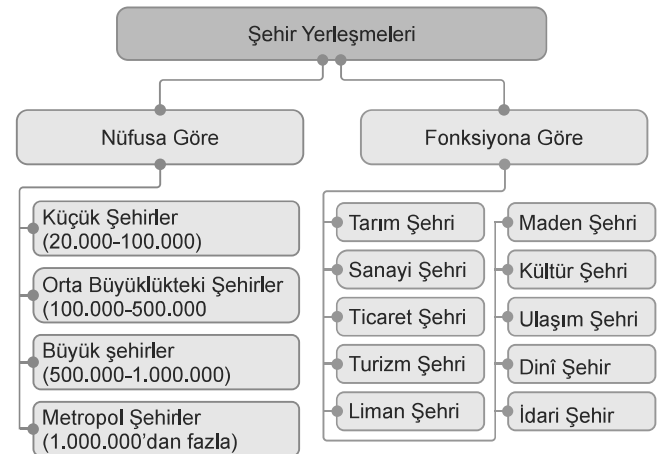
- Devlet arazilerinin toprağı olmayan ailelere verilmesi
- Arazinin engebeli olması
- Tarım arazilerinin yaşam alanlarına uzak olması
- Hayvanları otlatma alanlarının sınırlı olması
- Aileler arasında anlaşmazlık olması

Not

Köy altı yerleşmelerinde ana ekonomik faaliyet hayvancılıktır.

• Şehir Yerleşmeleri

- Sanayi, ticaret ön plandadır.
- Nüfusu **20.000'in üstünde** olan yerlerdir.
- Gelişmişlik arttıkça şehir yerleşmesi oranı artar.
- Kapladığı alan geniştir.
- Evler betonarme yapılardan oluşur.

Mega Kent: Nüfusu 10.000.000'dan fazla olan yerleşmelerdir.